

Byens oversete perler

Historie: En række gamle industribygninger i Århus anerkendes nu som bevaringsværdige, fordi de giver byen en særlig karakter.

JENS KAISER
jens.kaiser@jp.dk

Kig Dem omkring i Århus. Der er mange gamle og flotte industribygninger. Nogle er forsømt som det gamle mejeri i Sct. Pauls Gade 4, mens andre er løftet til ære og værdighed og udfylder helt

nye funktioner. Det kan bl.a. opleves i den gamle skotøjsfabrik i Grønnegade, som i dag huser Galleri Profilen og fagforeningslokaler, og i sidebygningen eksperimenterer et teater i forsøget på at få blus i den røde lygte.

Der er kommet øget opmærksomhed på gamle fabriksbygninger over hele

landet og selvfølgelig også i Århus.

Kulturarvsstyrelsen har fremhævet særlige industribygninger, og på en national liste over det ypperste blev der også plads til siloen "De fem søstre" på Århus Havn.

Ceres var den sidste

Fabriksbygningerne er specielle, og de pynter i bybilledet med deres rustikke charme. Industriproduktionen er stort set indstillet inden for Ringgade-systemet i Århus. Ceres var den sidste af de store virksomheder, der lukkede, men bygningerne ligger der, og de kan bruges til mange andre formål.

En række bejlere har allerede meldt deres ankomst.

Århus Byhistoriske Fond udgiver nu sammen med Dansk Center for Byhistorie bogen "Industriminder i det gamle Århus". Den er skrevet af Kenn Tarbensen og Kristian Buhl Thomsen, mens lederen af centret for byhistorie, Søren Bitsch Christensen, som også har redigeret bogen, har taget sig af de indledende kommentarer. Heri konstaterer han, at fabrikker i ca. 100 år var en naturlig del af gadebilledet i det centrale Århus. I dag er virksomhederne stort set væk.

Da industrien kom, blev der indrettet fabrikker mange steder. Også under forhold, som der heldigvis blev sat en stopper for, fordi det både var farligt og sundhedsskadeligt. Alt for mange arbejdere var i begyndelsen stuvet sammen på alt for lidt plads, og det ville være umuligt at redde sig, hvis der skete en alvorlig ulykke. Efterhånden blev arbejdsforholdene for de ansatte bedre.

Garverier og farverier lå alt for tæt på menneskelig bebyggelse og på de brønde, der leverede drikkevandet.

Enestående værdier

Fabrikkerne skabte velstand i byerne, men det var ikke bygninger, der blev talt meget om. Dengang.

Der var heller ingen, som værnedede om dem. Det er stadig kun få, men med bogen sker der noget.

Dens fortjeneste er, at der gøres opmærksom på de enestående kulturhistoriske værdier, der er gået og går

Kenn Tarbensen og Kristian Buhl Thomsen:
"Industriminder i det gamle Århus"
177 sider, 340 kr.
www.byhistorisk.dk

HOVEDPUNKTER

■ I en ny bog med en perlerække af billeder fremhæves gamle industribygninger i Århus.

■ Der synes at være kommet en forståelse af den værdi, som de gamle fabriksbygninger repræsenterer.

tabt, hvis man ikke sørger for at bevare de gamle fabriksbygninger i Århus. Bogens fornemme billedmateriale dokumenterer påstanden.

Fabrikkerne i Århus har været gennem tre perioder.

Først foregik produktionen i den lille by. Mulighederne for arbejde trak nye indbyggere til, og det betød, at byen havde brug for plads til at vokse. De gamle virksomheder blev presset ud af byen, som det skete for Søren Frichs togfabrik, der rykkede fra det nuværende Regina-kryds til Åbyhøj.

Siden fulgte andre efter, og den helt store udflytning til Viby, Holme og Katrinebjerg foregik i 1950'erne. Her blev opført nye fabrikker, som i dag står tomme, fordi arbejdet er flyttet til Østen.

Byens største virksomhed var Centralværkstedet, der lå bag Hovedbanegården. Den havde flere end 1.000 medarbejdere af de i alt 22.000 erhvervsaktive i Århus i 1914. Den næststørste arbejdsplads var Oliefabrikken med 780 beskæftigede.

Af de 22.000 erhvervsaktive var 12.700 beskæftiget inden for håndværk og industri.

Da virksomhederne rykkede ud til forstæderne, var der fremskredne planer om at rive de gamle fabriksbygninger ned i Århus, så man kunne skaffe lys og luft. Mange af projekterne blev ikke til noget, og det glæder i dag Søren Bitsch Christensen. Han noterer, at der synes at være kommet en forståelse af den værdi, som de gamle fabriksbygninger repræsenterer.

I korte tekster gennemgås 27 tidligere industribygninger, og man ser, hvad der nu sker med dem. Det er meget faktisk og informationsmættet, men det havde ikke skadet med lidt flere levende mennesker.

Centralværkstedet

Centralværkstedet blev oprettet i 1860'erne i forbindelse med etablering af jernbanedriften i Jylland. Der var brug for faciliteter, som kunne sikre, at materiellet kørte.

Der blev på arealet bag Hovedbanegården opført en række værkstedsbygninger, som var i brug frem til slutningen af 1980'erne.

Da den store arbejdsplads lukkede, varslede det dystre tider, men nedturen blev vendt til en optur.

Der var planer om at nedrive hele området og erstatte det med et større butiks- og lejlighedskompleks med 480 boliger.

Et andet forslag ville restaurere de gamle bygninger. Man endte med et kompromis, så en række bygninger blev bevaret, mens andre blev revet ned til fordel for Århus Kommunes Beskæftigelsescenter og Bruun's Galleri.

Der er dog fortsat liv i mange af værkstedsbygningerne. Nu anvendes de bare af idrætsorganisationen DGI, mode- og bolighuset The Vic Shop, Århusmedia og møbelkæden Bolia.com.

Studestalden

Studestalden på Skovvejen er en af de mest specielle bygninger i Århus, men den har også en anderledes historie. Det var her, at spritfabrikant Liisberg, der drev brænderi i Mejlgade 67-69, havde kreaturer opstaldet til opfodning. De levede af affaldet fra spritproduktionen – bærmønstret – og det siges, at stemningen i stalden var lystig. I hvert fald stod studene og svajede.

Når studestalden blev bygget på Skovvejen, skyldtes det, at beboerne i Mejlgade ikke ville finde sig i lugtgenerne fra kreaturerne.

Den nygotiske stald er tegnet af murermester C. Steinbrenner, og der blev brugt 150.000 sten til byggeriet. Taget er båret af 142 jernsøjler.

Liisberg solgte i 1881 fabrikken til De Danske Spritfabrikker, der fortsatte produktionen de næste 40 år.

Studene forsvandt dog efterhånden, og i stedet blev bygningen udlejet til forskellige formål. Der har været telefonlager og autoværksted på stedet. I 1989 var der fremskredne planer om at rive bygningen ned, men en ihærdig indsats af SF's Viggo Jonassen og de radikales Bjarne Ørum reddede den.

Heller ikke et forslag om at

Studestalden på Skovvejen har været anvendt som autoværksted og bilforretning. I dag er ejendomsselskabet Essex rykket ind. Fotos fra bogen

flytte bygningen til Den Gamle By nød fremme.

For 10 år siden blev bygningen ombygget, og i dag er ejendomsselskabet Essex rykket ind.

Jyllandsgården

Jyllandsgården i Frederiksgade 72 har en særlig historie. Fra 1923 til 1964 husede den Morgenavisen Jyllands-Posten. Avisen var flyttet til Frederiksgade fra Rosengade, fordi oplaget voksede. Det var i 1923 på 24.000 eksemplarer dagligt.

I trykkerihallen, med udkørsel gennem en port til Mørks Gade, opstillede man i 1950 Europas største og hurtigste presse – en såkaldt Goss. Den fulgte med til Ravnsbjerg Bakke i Viby, da Jyllands-Posten i 1964 igen skiftede adresse, fordi der var akut brug for mere plads.

Efter udflytningen til Viby blev der indrettet diskotek i trykkerihallen under en række forskellige navne – Box 72, David Crockett, Motown og senest Alexis. Der blev ligeledes afviklet koncerter, og kendte navne som Pink Floyd, The Who og Bryan Adams har spillet i bygningen. I forbygningen minder et udhængsskab med historiske avisforsider om bygningens tidligere ejer.

I dag har Cubo-arkitekterne til huse i det gamle trykkeri, og her er gennemført en smagfuld ombygning.

Det er også i disse lokaler, at den nye bog i morgen eftermiddag præsenteres.

DAGENSTILBUD
FUNKTION®
form der fungerer

Bagevægt
med termometer. 5 kg.
Grå med glasplade.
KUN **99⁹⁵**

bodum® Rejsekrus
med stempel.
Stål/sort silikone.
KUN **99⁹⁵**

bodum® Eileen stempelkande
8 kopper.
Glas/blank stål.
KUN **199⁵⁰**

Stuen.

TILBUDSØEN
Mounix / female

Hyggesokker
1 par 29,95
2 PAR KUN **50,-**

Mounix / female

Bomulds- eller seamless-undertøj
PR. DEL 39,95
ELLER 29,95
4 DELE KUN **100,-**

Stuen.

www.salling.dk
Århus 86 12 18 00

Salling